

בפ' שופטים באריכות, והחזירו עטרה ליושנה, למה שכיון הכותב הראשון במהדורא הראשון והישנה, אבל במפתחות שכחו לתקן ונשאר שם ס' חסדי דוד, מהטעות שנדפס במהדורא האמצעית. עוד אעיר, בקו' דברות קודש - פרשת שקלים (כס"ג שנת תשי"ד - עמ' מד), כ' בענין ידיעה שמכחיש הבחירה כבר אמר הרמב"ם (הל' תשובה פ"ה ס"ה) כי לא מחשבותי מחשבותיכם, והאר"י הק' תירץ ואכמ"ל ע"כ, ובס' דברי יואל על שקלים עמ' רטז, הושמט זו האחרונה.

המראה מקום לדברי האר"י הוא, בסוף ספר ארבע מאות שקל כסף (קארען תקס"ד) שמאריך בפתרון השאלה, ועי' עוד של"ה - תולדות אדם בית הבחירה, רמ"ע בעשרה מאמרות מאמר חקור דין (ח"ד פ"ח - י) ומאמר המדות מדה הרביעית, ורצ"ה מלובלין בס' תקנת השבין (אות ו) וס' צדקת הצדיק (אות מ), הרמח"ל בקל"ח פתחי חכמה (פתח פ"א), והרי"א חבר בפתחי שערים נתיב סדר הפרצופים (פ"י).

הרב ישכר דוד קלוזנר
נחלת הר חב"ד, קרית מלאכי

לְאֲנָשִׁים הַפְּשׁוּטִים נֶכּוֹן לֹאֲמַר שׁוֹבָה אֵלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמִיךָ

אֵינָא בִּסְפָה"ק חֶקֶל יִצְחָק לַהֲרַה"ק מִסְפִּינְקָא זִי"ע פֶּר' פִּנְחָס (ע"פ יִפְקוֹד ד' אֱלֹקֵי הַכּוֹחוֹת וְגו'), שֶׁשָּׁמַע בְּשֵׁם הַרַה"ק הַדְּבָרִי יִחְזָקָאֵל מִשִּׁינְאוּאָא זִי"ע: "שְׂרָבוֹתֵינוּ הַצַּדִּיקִים אָמְרוּ בְּמוֹסָף שֶׁל שְׁלֹשׁ רִגְלִים בְּמֶלֶךְ רַחֲמָן וְגו' שׁוֹבָה עֲלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמִיךָ, דִּיִּיקָא 'עֲלֵינוּ' מִפְּנֵי שֶׁהֵן הַמֵּרְכָבָה, אֲבָל לַהֲאֲנָשִׁים הַפְּשׁוּטִים נֶכּוֹן לֹאֲמַר שׁוֹבָה 'אֵלֵינוּ', עַכְדָּ"ק". ע"ש.

וְהִנֵּרָא בְּזֶה לְבָאָר בִּס"ד דְּכַד דִּיִּיקִינֵן בְּדִבְרֵיו הֵק' רֹאִים שְׁאִין הַכוּוֹנָה כָּאֵן שֶׁרֶק הַצַּדִּיקִים וּבְנֵי עֲלִיָּה בְּלִבָּד רֹאִיִּים לִהְיוֹת מֵרְכָבָה לִשְׂכִינָה, וְאֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים אֵינֶם רֹאִיִּים לִכֵּךְ, - אֲלָא דְּלִפִּי הָאֲמִתּ אֵין הַבְּדֵל בְּזֶה בֵּין הַצַּדִּיקִים לְאֲנָשִׁים הַפְּשׁוּטִים - וְשְׁכוּלָם רֹאִיִּים לִהְיוֹת מֵרְכָבָה לִשְׂכִינָה, אֲלָא דְּגִבִּי אֲנָשִׁים פְּשׁוּטִים דְּרַגְתָּ הַמֵּרְכָבָה פָּחוֹתָה יוֹתֵר, וְלִכֵּן אֹמְרִים רַק 'אֵלֵינוּ', מִשָּׂא"כ הַצַּדִּיקִים וּבְנֵי עֲלִיָּה שֶׁדְּרַגְתָּ הַמֵּרְכָבָה גְּבוּהָ יוֹתֵר, לְפִיכֵךְ אֹמְרִים 'עֲלֵינוּ'.

וְעִי' בְּתִנְיָא (פֶּרֶק כג) שֶׁכְּתֹב רַבִּינוּ הִזְקֵן נ"ע: "וְעַל כֵּן גַּם אֵיבְרֵי גּוֹף הָאָדָם הַמְּקִיִּימִים הַמְּצוּהָ שֶׁכַּח וּבַחֲוִי הַמְּעֵשָׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית מְלוּבֵשׁ בָּהֶם בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה וְקִיּוֹם הַמְּצוּהָ הֵם נַעֲשׂוּ מֵרְכָבָה מִמַּשׁ לְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן, כִּגּוֹן הַיָּד הַמַּחֲלֶקֶת צִדְקָה לְעֲנִיִּים אוֹ עוֹשֶׂה מְצוּהָ אַחֲרָת, וְרִגְלִים הַמַּהֲלֹכוֹת לְדַבֵּר מְצוּהָ, וְכֵן הִפֵּה וּלְשׁוֹן שֶׁמְדַבְּרִים דְּבָרֵי תוֹרָה, וְהַמוֹחַ שֶׁמַּהֲרֵהר בְּד"ת וִי"ש וּבִגְדוּלַת ה' ב"ה. וְזֶהוּ שְׁאֲרִז"ל הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמֵּרְכָבָה שֶׁכָּל אֵיבְרֵיהֶם כּוֹלֵם הִיוּ קְדוּשִׁים וּמוֹבְדִלִים מִעֲנִיִּי עוֹה"ו וְלֹא נַעֲשׂוּ מֵרְכָבָה רַק לְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן לְבַדּוֹ כֹּל יְמֵיהֶם", עַכְלָ"ק.

וּבְאֲמִתּ הַדְּבָרִים תּוֹאֲמִים עִם מָה שֶׁכְּתֹב בִּס' אֹר הַגִּנּוּז לְצַדִּיקִים פֶּר' בִּלְק: "שֶׁהִשְׂרָאֵת הַשְּׂכִינָה הוּא עַל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֵפֹ שִׁישׁ חִילוּקִים בְּזֶה לְפִי בַּחֲנִתָּם, שֶׁלִּהֲמוֹן עִם הוּא בַּבְּחִי אֵהֵל, וְלִבְנֵי עֲלִיָּה הוּא בַּבְּחִי מִשְׁכָּן, וּמִפֶּרֶשׁ בְּזֶה הַפֶּסוּק מָה טוֹבוֹ אֵהֵלִיךְ יַעֲקֹב, פִּירוּשׁ בַּחֲנִינָא אַעֲפִיִי שְׁאִינִם סְפוּנִים וְחֹשְׁבִים כ"כ אַעֲפִיִי כֵּם אוֹהֵל לִשְׂכִינָתוֹ ית', וְכַש"כ מִשְׁכְּנוֹתֵיךְ יִשְׂרָאֵל, בְּמִדְרִיגַת יִשְׂרָאֵל הוּא שׁוֹכֵן בָּהֶם מִמַּשׁ, כְּד"א (סְמוּת כה ח) וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם מִמַּשׁ", עַכְלָ"ל.

והיינו דגבי אנשים פשוטים דרגת המרכבה הם בבחינת אהל [בנין ארעין] של יעקב [שהוא בבחי' עקב הבחינה הנמוכה], ולכן אומרים רק 'שובה אלינו' - משא"כ גבי הצדיקים ובני עליה שהם בבחי' משכן [בנין קבע] של ישראל [שהוא שם המעלה], שדרגת המרכבה הם גבוה יותר לפיכך אומרים 'שובה עלינו'.

והנה בחקל יצחק שם מדייק בלשונו הק' ואומר: "שרבותינו הצדיקים אמרו - - - שובה עלינו - - - מפני שהן המרכבה" - ולא קאמר 'מרכבה' אלא 'המרכבה' בה"א הידיעה, דהיינו "המרכבה" הגבוה והמושלמת ביותר שהם בבחי' משכן [בנין קבע] של ישראל [שם המעלה], והיינו שדרגת המרכבה שלהם גבוה יותר מפשוטי העם, אבל גם פשוטי העם הם מרכבה לשכינה. וע"ד דאיתא ב'תניא' הנ"ל: "האבות הן הן המרכבה שכל איבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עוה"ז ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם".

ובזה מיושב מה שראיתי בקובץ 'נחלתנו' גליון קעב (מדור 'מי יודע' אות א) שתמה הרב יעקב בריעף: "הנה תרי תמיהות קא חזינא הכא:

[א] הנוסח שובה עלינו הוא נוסח שתיקנו מסדרי התפילה, וזה היה נוסח כל הסידורים מזמן הגאונים והראשונים, עד שבא המדקדק ה'משכיל' יצחק סטנוב ושינה לשובה אלינו כמבואר בספרו 'ויעתר יצחק' (סי' קעג) ע"ש. ותמוה שהגה"ק משינאווא זי"ע יאמר שהמון עם ישנו מנוסח אנשי כנסת הגדולה לנוסח מדקדק אחד?

[ב] זה שרק הצדיקים ובני עליה להם ראוי לומר הנוסח שובה עלינו, שהם ראויים להיות מרכבה לשכינה, אבל אנשים פשוטים שאינם ראויים לזה יאמרו הנוסח שובה אלינו, מצינו היפוך דעה זו במכתב קדשו של הרה"ק משינאווא ז"ל עצמו, הנדפס בסוף ספר 'דברי יחזקאל', שנשאל על מה דאיתא ב'שערי ציון' (רי"ט ע"ב ז הנקרא תיקון הנפש), תפילה המתחיל "רבש"ע, הריני מכוין לעשות כל גופי מרכבה לשכינה" כו', ואיש א' רצה למנוע מלאמרו בטענה הנ"ל. וע"ז השיב וז"ל: "אשר איש אחד רצה למנוע מלומר התפילה המצויה בדיניו הנדפסת בשערי ציון באמרו כי הוא לפני בני עליה נאמר, אבל אין האמת כן, כי מה שנאמר בשערי ציון רשאין כל ישראל לומר, ואם כי הוא מהדברים העומדים ברומו של עולם, קדושים תהיו נאמר לכל עדת בני", ולא ישמע לדברי המונע משוב הצפון, והשי"ת יזכנו לטהר לבנו לעבדו באמת, ובודאי הוא לרצון לפני אבינו שבשמים כל מה שבר ישראל עושה באמת אפילו הוא איש פשוט ואינו יודע עד כמה הדברים מגיעים, כי הוא למעלה מהשגתו, ועל כל זאת אם הוא מכוון לעשות רצון אביו שבשמים הבורא ית' באמת רצוי הוא לפניו ית'. וכל ישראל אומרים לשם יחוד ואין פוצה פה. גם תפילה זו רשאים כל הרוצים לשוב באמת אפילו אנשים פשוטים לאמרה כמו כל תפלה, עכ"ל.

ובחשיבות התפילה הנ"ל מ'שערי ציון', כתב בספר 'דרכי צדק' (סי' כו) וז"ל: קיבלתי ממורי (הרה"ק בעל 'עטס אלימלך' זי"ע), בכל עת שהוא לומד יחשוב הריני עושה את עצמי מרכבה לשכינה כדאיתא בשערי ציון בתיקון הנפש, אפילו אלף פעמים ביום יאמר כן. ואמר מ"ו נ"י כי הגוף מתקדש מאד בזה. וכשירגיל עצמו בזה יטהר מחשבתו ויסיר ממנו הרהורי עבירה, ויזכה להתפלל במחשבות קדושות ומקדש עצמו כמו בתענית וסגופים, עכ"ל.

והביא הרב הנ"ל רשימת מראי מקומות מספרי רבותינו מהם עולה שכל אחד מ'ישראל הוא מרכבה לשכינה וכתב שם שהוא מיסודות דרך הבעש"ט הק':

[1] באור החיים הק' (ויקרא יח יד): כי בעשות המצוה נעשה האדם מרכבה לשכינה ומתהלך ה' בתוכו, וזה אמר ללכת בהם, וחזר ופירש מי הוא ההולך בהם, ואמר אני ה', וכאלו אמר ללכת אני ה' בהם, והוא סוד ושכנתי בתוכם (שמות כה, ח).

[2] **בספר נועם** אלימלך (פרשת תרומה) וז"ל: כשאדם מחזיק עצמו בהמדות טובות ולשמור עצמו מכל מדה רעה, אז הוא מרכבה להשכינה.

[3] **בספר מאור ושמש** (פרשת תרומה) כתב וז"ל: "אם האדם מזדכך עצמו מכל וכל, ומקדש את רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, זוכה ונעשה מרכבה להשכינה, והשכינה מדברת מתוך גרונו.

[4] **בספר קדושת לוי** (פרשת ויגש) כתב וז"ל: שיעיין כל אדם בעינא פקחא על כל מעשיו כו', ראוי לכל אדם לשקול מעשיו בשכלו מקודם, ואז יעשה ויוכל, ואז גורם במעשיו הטובים להיות מרכבה להשכינה.

[5] **בספר מאור ושמש** (פרשת נחל) כתב וז"ל: ומי שמגביר השכל על החומר, דהיינו היצר הטוב על היצר הרע, וממליך את הקב"ה על רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו, ועל נפשו ורוחו ונשמתו כו', האיש הזה זוכה ונעשה מרכבה להשכינה הקדושה, כמו שמצינו באבות הקדושים כו'.

[6] **החתם סופר** כתב (ע"ת פרשת תרומה): אם אדם מקדש עצמו למטה ועושה עצמו מרכבה להקב"ה ושכינתיה, אזי הקב"ה שורה בקרבו ונעשה שותף עמו בכל מעשיו, באופן שכל מעשיו פועל ה' המה, ועל כן אמר הקב"ה (שמות כה ח) ועשו לי מקדש, שיעשו את עצמן למקדש ולמרכבה לי, באופן שאשכון בתוכם בתוך עצמם וגופם.

ושם (מפנקסו של הג"מ ר' פישל סופר פרשת בחוקותי) כתב וז"ל: צריך האדם להכין עצמו לכך אולי יזכה להיות מרכבה להשכינה.

[7] **בספר דודאים בשדה** (רי"ף פ"י נח) כתב וז"ל: כי לחשוב תמיד שהוא מרכבה לקדושה, מוסיף הארה בנפש יותר מתענית וסיגופים, עכ"ל.

[8] **בזרע קודש** (פ"י זרעית) כתב, וזל"ק: שאף מי שעדיין אינו טוב וברור מכל רע, רק הוא עדיין מעורב מטוב ורע, עכ"ז אם הוא רק מחזיק באמונתו ית', גם על זה האיש עושה ית' לעצמו מרכבה, ושכינה עמו במערב (לשון תערוכה, ע"פ ז"ב כה.), אף שהוא מעורב מטוב ורע, עכ"ל.

[9] **גם בספר אור הגנוז לצדיקים** (מנעל כתר פס טוב וכתר נאור) פר' בלק, כתב שהשראת השכינה הוא על כל אחד מישראל, אף שיש חילוקים בזה לפי בחינתם, שלהמון עם הוא בבחי' אהל, ולבני עליה הוא בבחי' משכן, ומפרש בזה הפסוק מה טובו אהליך יעק"ב, פירוש בחינת אעפ"י שאינם ספונים וחשובים כ"כ, אעפ"כ הם אוהל לשכינתו ית', וכש"כ משכנותיך ישראל, במדרגת ישראל הוא שוכן בהם ממש, כד"א (שמות כה ח) ושכנתי בתוכם ממש, עכ"ל שם.

וכתב שהציע את דבריו אלה לכ"ק אדמו"ר מספינקא אנטווערפן שליט"א, ואמר שדבר פשוט היה לו מאז ומקדם שטעות סופר הוא בספה"ק חקל יצחק בדברים שנאמרו משמו של הרה"ק משינאווא זי"ע, ומצוה ליישב דברי חכמים".

ולפי מה שכתבנו אין כאן סתירה והיפוך דעה זו ממכתב קדשו של הרה"ק משינאווא ז"ל עצמו: "אשר איש אחד רצה למנוע מלומר תפילה המצויה בידינו הנדפסת בשערי ציון באמרו כי הוא לפני בני עליה נאמר, אבל אין האמת כן, כי מה שנאמר בשערי ציון רשאים כל ישראל לומר, ואם כי הוא מהדברים העומדים ברומו של עולם, קדושים תהיו נאמר לכל עדת בניי, ולא ישמע לדברי המונע מטוב הצפון, השי"ת יזכנו לטהר לבנו לעבדו באמת, ובודאי הוא לרצון לפני אבינו שבשמים כל מה שבר ישראל עושה באמת אפילו הוא איש פשוט ואינו יודע עד כמה הדברים מגיעים כי הוא למעלה מהשגתו, ועל כל זאת אם הוא מכוון לעשות רצון אביו שבשמים הבורא ית' באמת רצוי הוא לפניו ית', וכל ישראל אומרים לשם יחוד ואין פוצה פה. גם תפילה זו רשאים כל הרוצים לשוב באמת אפילו אנשים פשוטים לאמרה כמו כל תפילה", עכ"ל, וא"ש ולק"מ.

ומה שתמה ש"הנוסח שובה עלינו הוא נוסח שתיקנו מסדרי התפילה וזה היה נוסח כל הסידורים מזמן הגאונים והראשונים עד שבא המשכיל יצחק מסטנוב ושינה לשובה אלינו כמבואר בספרו ויעתר יצחק (סי' קעג) ע"ש. ותמוה שהגה"ק משינאווא זי"ע יאמר שהמון עם ישנו מנוסח אנשי כנסת הגדולה לנוסח מדקדק אחד?"

זה אינו נכון כלל, כי 'אלינו' אינו מושתתת כלל על נוסח של ה'יעתר יצחק'. והראיה, דבסידור "סדר רב עמרם גאון" כבר כתב מפורש בנוסח תפילת מוסף לשלש רגלים "שובה אלינו", ולא 'עלינו'. ולפי האמת שתי הנוסחאות נמצאים כבר במשך דורות בסידורים ומחזורים רבים אצל גדולי ישראל. רק הרה"ק משינאווא נ"ע חילק את הנוסחאות בין הצדיקים ובני עליה שדרגת המרכבה שלהם גבוה יותר, לפיכך יאמרו 'עלינו', לבין אנשים הפשוטים שדרגת המרכבה פחותה יותר שיאמרו 'אלינו', אבל בעצם כולם ראויים להיות מרכבה לשכינה.

*

אודות אמיתת הנוסח בתפילת מוסף של יו"ט, אם 'שובה עלינו' בהמון רחמיך' או 'אלינו'. ראיתי מה שהרב י. נ. ה. כותב ב'נחלתנו' גליון קעה (מחור 'תגובות' אות 3): "בקשר ל'עלינו' ו'אלינו' - בא' מגליוני הקובץ 'בית אהרן וישראל' (גליון מח' ע' קיח ואילך) יש מאמר מיוחד מהרב אליעזר ווייספיש מעיה"ק ירושלים, שבו מוכיח בבקיאיות גדולה מעשרות סידורים! לפני התיקון של המשכיל סטאנוב שהיו אומרים 'עלינו'."

ובאותו שם כותב הרב דוד בריזל: "במה שהביאו שבסדר רב עמרם גאון כתב בנוסח תפילת מוסף של יו"ט 'שובה אלינו בהמון רחמיך', הנה יעוי' בקובץ בית אהרן וישראל (גליון מח' נדפס מאמר מקיף של הרב אליעזר ווייספיש שליט"א, וכתב שם שבדק בכתבי יד של סדר רב עמרם גאון, ובכולם כתוב 'שובה עלינו', הנדפס הוא העתקה מכתבי יד אלו, ובהכרח שזה או ט"ס או הטעיה מכוונת, וכן הביא שם שמונים ושניים מקורות מראשונים ואחרונים וכל המחזוריים שכתבו הנוסח שובה עלינו. עי"ש ותמצא נחת. [ומש"כ שם שזה ט"ס בסדר רב עמרם גאון, יש להעיר, שקצת מוזר שטעות זו השתרבבה גם במוסף של סוכות וגם במוסף של פסח, ויותר מסתבר שהמעתיק שינה בדוקא]".

הנה מה שכתבו ש'אלינו' זה יצירתו של המשכיל סטאנוב בלבד, וכל אלה שאומרים 'אלינו' אינם אלא טועים והולכים אחריו בצורה עיוורת - אין זה נכון כלל. דראיתי מאות ספרים, סידורים ומחזוריים שיסודתם בהררי קודש שהנוסח היא ג"כ 'אלינו' - ומבלי לסמוך עליו. ומה שמצינים לקובץ בית אהרן וישראל (גליון מח' ע' קיח ואילך) למאמר מקיף של הרב אליעזר ווייספיש שליט"א שהביא שם שמונים ושניים! מקורות מראשונים ואחרונים וכל המחזוריים שכתבו הנוסח שובה עלינו", הנה רואים בעליל במאמר שם שהוא מגמתי להתעלם ממאות! מקומות שהנוסח היא דוקא 'אלינו', וכמו שאביא מקצתם לקמן.

גם ההגיון אומר שלפי האמת שתי הנוסחאות נכונים, ונמצאים כבר כך במשך דורות בסידורים ומחזוריים רבים אצל גדולי ישראל. רק הרה"ק משינאווא נ"ע חילק את הנוסחאות הללו בין הצדיקים ובני עליה, שאלו שדרגת המרכבה שלהם גבוהה יותר יאמרו 'עלינו', והאנשים הפשוטים יאמרו 'אלינו', אבל אין זה מושתתת כלל על נוסח של המשכיל 'יעתר יצחק'.

והנה פוסק הדור מרן בעל 'שבט הלוי' זצ"ל שנשאל (חלק י סי' כט) אודות מאמרו של הרב ווייספיש הנ"ל, כותב: "אין בידי להרעיש גם על האומרים שובה אלינו כי כך היה רגיל בתקופה אחרונה, ואולי רבותינו ראו לנכון גם זה לא בשביל י' [יצחק] ס' [טאנוב] שעשה תיקון זה", עכ"ל.

ב'סידור הגאונים והמקובלים והחסידים' להגאון המקובל רבי משה יאיר וויינשטאק זצ"ל חלק יא (ע' קיט) מופיע בהדיא 'שובה אלינו'.

ב'סידור תפלה למשה' לרבנו הרמ"ק זי"ע (יח, ז, שח, ז) איתא בהדיא 'אלינו'.

ב'סידור דעת קדושים' להרה"ק מבוטשאטש זי"ע מופיע ג' פעמים (ע' 20, 359, 405) 'שובה אלינו'.
בס' 'אבני המקום' להגאון רבי שלמה זלמן עהרנרייך בעל 'לחם שלמה זצ"ל הי"ד כותב (ע' 149):
"כי הנה בתפילת מוסף אנו מבקשים שובה אלינו בהמון רחמיך".

ב'אור המאיר' על הגדה של פסח להגאון מהר"ם שפירא זצ"ל (ע' ג) מופיע 'אלינו'.

בס' 'אלופי יהודה' להגאון רבי דוד יהודה פריינד זצ"ל אב"ד סאסרעגן פ' שופטים כותב: "בתפילת רגלים או"א מלך רחמן וכו' שובה אלינו וגו' בגלל אבות שעשו רצונך".

בס' 'אש דת' חלק ח להרה"ק מאוז'רוב זצ"ל (ע' קסט) כותב: "וז"ש שובה אלינו בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו רצונך, - המון רחמיך הוא אהבה יתירה", עכ"ל.

ב-5 מחזורים של ר' וואלף היידנהיים של שנת תקצ"ב שבדפוס רעדלהיים [1] פסח ימים ראשונים
(2) פסח ימים אחרונים (3) שבועות (4) סוכות [תר"א] (5) שמיני עצרת ושמחת תורה] וכן
ב'סידורים שלו, 'שפה ברורה' תק"פ ו'שפת אמת' תרס"ו (מהדורא כז ע' 200), נאמר בכולם בהדיא
'אלינו'.

ולפ"ז תמוה ביותר מה שכתב בסיכום מאמרו של הרב אליעזר וויספיש הנ"ל (אות פג): "ולסיום ראוי
לציין שהר"ה הלא הוא ר' וואלף היידנהיים במחזור לפסח דפוס ראשון, רעדלהיים תק"ס
אכן כותב אלינו, אבל לאחר מכן חזר בו, שכן בסידורו "שפה ברורה", מהדורה שמינית - שנדפסה
סמוך לפטירתו - רעדלהיים תקצ"ב כתוב: שובה עלינו, כבכל הסידורים, וכמנהג שנהגו בכל תפוצות
ישראל", עכ"ל.

דלפי האמת הרו"ה בכלל לא חזר בו, כיון שבכל המחזוריים שנדפסו סמוך לפטירתו - ברעדלהיים
תקצ"ב כתוב במפורש 'שובה אלינו' דייקא, וכן בסידורים שלו 'שפה ברורה' תק"פ ו'שפת
אמת' תרס"ו נאמר ג"כ 'אלינו', א"כ איזה "לאחר מכן חזר בו" יש כאן?

ע"כ מה שהבאתי מעט מאד מתוך מאות! שדגלו ב"אלינו".

האם ניתן להעלות על הדעת לומר שכל אלו שדגלו ב"אלינו", סטאנוב הוא זה שהולך אותם שולל?
- אלא שהאמת הוא כמ"ש פוסק הדור מרן בעל 'שבט הלוי' זצ"ל, ש"רבותינו ראו לנכון גם
זה לא בשביל י' [צחק] ס' [טאנוב] שעשה תיקון זה".¹

*

1. ב'נחלתנו' גליון קעז כותב הרב אברהם יעקב בומבך: ש"יש לאחוז בכל עוז בנוסח הקדום [עלינו] וכל
המשנה [ל'אלינו] ידו על התחתונה. - אולם זה אכן י"ל בנוגע למדפיסי הסידורים בלבד, ש"לא יועילו לזה מאות
סדורים שנדפסו אחריו", אבל בנוגע לדעתם הק' של גדולי ישראל, גאונים צדיקים גדולים שהיו גם בעלי רוח
הקודש מפורסמים כמו ה'חקל יצחק' וה'דברי יחזקאל' משינאווא זי"ע, בזה גם בנוגע ל'אלינו' ידם על העליונה!
וח"ו לומר שזה "שנעלם מהרבה גדולים הנוסח האמיתי, אשמת המדפיסים היא, שהדפיסו "שובה אלינו" וחשבו
הכל שזה נוסח מקובל", כי אותם בעלי ר"ה ק"א אי אפשר בשום אופן להולך שולל ח"ו.

וזהו ע"ד דאיתא ב'נחלתנו' שם (מי יודע' אות ב), שמביא דבר חידוש שבספר 'ערת שלום' כותב, שצריך לומר
בברכת 'יוצר אור': "ועל מאורי אור 'שעשית' - כן צריך לומר בחול שהוא בעשיה, ובראש חודש צריך לומר

והנה במ"ש ב'חקל יצחק' בשם הרה"ק משינאווא זי"ע: "דרכותינו הצדיקים אמרו במוסף של שלש רגלים במלך רחמן וגו' שובה עלינו בהמון רחמך, דייקא 'עלינו' מפני שהן המרכבה, אבל להאנשים הפשוטים נכון לומר שובה 'אלינו' עכדה"ק", עכ"ל. וכ"ה בס' אש תמיד - מנהגי ספינקא (ע' רנה), ע"ש בהערות 'מקור חיים' (הערה ז).

יש להבין, דמהלשון "אבל לאנשים הפשוטים נכון לומר שובה אלינו" משמע שיש בזה עדיפות שיאמרו 'אלינו' דייקא, ולכאורה אינו מובן כלל איזה עדיפות ומעלה יכול להיות ב'אלינו' על 'עלינו' - אדרבה, יש עדיפות ב'עלינו' דוקא בזה שהצדיקים ובעלי מדרגה אומרים כך, והרי הרה"ק משינאווא באגרת הקודש שלו בסוף ספר דברי יחזקאל כותב: "כי מה שנאמר ב'שערי ציון' רשאים כל ישראל לומר, ואם כי הוא מהדברים העומדים ברומו של עולם, קדושים תהיו נאמר לכל עדת בני, ולא ישמע לדברי המונע מטוב הצפון - - - ובדאי הוא לרצון לפני אבינו שבשמים כל מה שבר ישראל עושה באמת אפילו הוא איש פשוט ואינו יודע עד כמה הדברים מגיעים כי הוא למעלה מהשגתו, ועל כל זאת אם הוא מכוון לעשות רצון אביו שבשמים הבורא ית' באמת רצוי הוא לפניו ית', וכל ישראל אומרים לשם יחוד ואין פוצה פה. גם תפילה זו רשאים כל הרוצים לשוב באמת אפילו אנשים פשוטים לאמרה כמו כל תפילה - "א"כ עפ"ז אדרבה, לכאורה יש עדיפות ב'עלינו' דוקא בזה שהצדיקים ובעלי מדרגה אומרים כך?

והנראה בזה לבאר בס"ד שטמון בזה ענין עמוק ונפלא מאד. והוא ע"פ מה שכתב אאזמו"ר זצוק"ל הי"ד בעל 'משנה שכיר' בספרו 'אם הבנים שמחה' (ע' 80): "כדברים האלה יצאו מפי רבינו איש אלקים קדוש מרנא ר' ישכר דוב מבעלז זצוק"ל זי"ע, בשנת תרע"ד כשפרצה המלחמה שנקראת מלחמת העולם הראשונה, והוא ברח ממשכן כבודו ונמלט לעיר ראצפערט אשר בארץ הגר, ובעת הזאת היתה עוד ישיבתי בק"ק בוסערמין אשר היא עיר קרובה לראצפערט, וכמעט כל משך התגוררותו של רבינו ז"ל שם הייתי סוכך באברתו, והייתי מקורב אצלו ואצל בני ביתו, והייתי נכנס ויוצא בביתו, (ובעיר בוסערמין השכנתי קצת מקרוביו, והרבה פעמים השתדלתי עבורם אצל הממשלה דשם), ומכל המדינות נהרו אליו לקבל פני קדשו. ופעם אחת היה אצלו קיבוץ גדול מחכמי המדינה, שהיתה אז עוד מדינה גדולה עם גדולי תורה גאוני דור וזקני הדור, גדולי המדינה קדושי עליונים היו יושבים לפניו, ובראשם היה האי סבא קדישא שלשלת היוחסין מו"ה משה דוד טייטלבוים אבדק"ק מאדיאר-לאפוש בזיעבענבירגען, נכד ותלמיד מובהק למרן בעל ייטב לב ז"ל (והוא הדפיס שו"ת השיב משה לזקיני רבן של ישראל בעל ישמח משה, וכל ספרי זקיניו בעל ייטב לב), והיה דברן ודרשן נפלא, וערך וטען לפני רבינו מבעלז: היות שעם בני ישראל שרויין בצער כמעט בכל העולם, והצרות תקיפות ותכופות הרבה מאד, ואין תרופה למכות ישראל זולת אם יתעוררו כולם יחד כל כלל ישראל לתשובה, והיה מן הראוי שתנועה זו על התעוררות התשובה תצא מידי צדיק

'שיצרת' - כי ראש חודש ביצירה, וביום טוב 'שבראת' 'כי יום טוב בחינת בריאה ובינה, ובשבת' 'שאצלת' - כפי שבת הוא] באצילות, כן אמר אדמו"ר הק' [בעל 'היכל הברכה' מקומרנא] זי"ע, עכ"ל.

האם יעזי משהו ח"ו לומר ש"יש לאחוז בכל עוז בנוסח הקדום והנוכחי לומר בכל הזמנים 'שיצרת' בלבד, וכל המשנה גם ל'שעשית' - 'שבראת' - 'שאצלת' ידו על התחתונה?! - וה"נ בנדו"ד. וז"פ מאד.

עוד דוגמא - אפי' מרחיקת לכת - ובק"ו - יש להביא מזה שחלוקת התנ"ך לפרקים נעשו ע"י הנוצריים, ואע"פ שהיו כמה גדולי ישראל שהתריעו נגד זה, בכל זאת נתקבל הדבר אצל כולם בכל תפוצות ישראל. ע"י בזה בארוכה בקובץ אור ישראל גליון יב (ע' קמד ואילך) ועוד ספרים. ועד"ז בנדו"ד.

הדור כמותו, שהכתירו אותו בדור הזה לצדיק הדור, ואם ההתעוררות לזה תצא ממנו בודאי תפעל על הדור להשיב את לבם לאבינו שבשמים, ובזה ישיגו את הישועה שממתינים לה כל כך כלל ישראל.

"כה טען לפניו כמעט שעה שלמה, והטעים את דבריו בטעמים מתוקים ונפלאים, שרק עליו מוטל חוב זה. וכאשר השלים את דבריו, פתח רבינו פיו קדשו וענה לו רק תשובה קצרה וחדה בזה הלשון, לאפשר רב, זענט איהר שאן פארטיג מיט איירע טענות, אז משיח וועט קומען וועלין יודען תשובה טון, דער עיקר איז דאס יודען זאלין זיך ליב האבן איינער דעם אנדערן [=הרב דלאפוש, האם כבר גמרתם את טענותכם? - כשהמשיח יבוא אזי יחזרו בני ישראל בתשובה. העיקר הוא שיהודים יאהבו איש את רעהו], וצריך לאהוב אפילו לאיש היותר גרוע שבישראל כנפשו ולאחד הלבבות, ולרחק כל דבר הגורם פירוד לבבות, ובזה תלויה ישועתן של ישראל בעת צרה. עכ"ד הקדושים אשר יצאו בחרדת קודש מעמקי לבבו".

"והלום מצאתי בפירוש כן כדברי רבינו הקדוש מבעלז, בספר הקדוש דברי אמת לרבינו איש אלקים מלובלין זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל בפרשת קרח, שכתב בזה הלשון: הנה יש שמתפללין רק על תשובה לדור, אבל לא זה הוא האמת, כי מעורר דין ח"ו. ודרך הנכון הוא, להמשיך נסים ונפלאות לטובת ישראל וישובו מאהבת הנס, כמו בימי מרדכי ואסתר קיימו מה שקבלו כבר. וכן פירשנו על כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות [מיכה ז, טו], עכ"ד הצריך לענייננו. הרי דכתב דאם מתפללין על תשובה לדור עוד מעוררים דין ח"ו, אלא צריך לבקש על נסים, ואז ישובו כולם לעבודתו", עכ"ל אא"ז ב'אם הבנים שמחה'.

והנה ההבדל בין 'עלינו' ל'אלינו' הוא, דהאבודרהם מפרש ד"שובה עלינו" פירושו "בעבורנו" ולא רק "אלינו". וההבדל הוא, דהצדיקים אומרים 'שובה' "בעבורנו", בזכותנו, בגלל המעשים הטובים וכו' שלנו, משא"כ אלו שאינם צדיקים ובעלי מדרגה לא יכולים לומר "בעבורנו", אלא רק 'אלינו', והתפילה היא, 'שובה אלינו' בכל מצב שהוא, ואל תחכה שמקודם נעשה תשובה ואח"כ תביא את הגאולה, וכדבריו הקדושים של הרה"ק מבעלזא זי"ע: דדוקא "כשהמשיח יבוא אזי יחזרו בני ישראל בתשובה". ולפ"ז יבואר היטב מדוע "להאנשים הפשוטים נכון לומר שובה 'אלינו'" דייקא, כי יש בזה עדיפות נפלאה.

ולפ"ז יבואר גם מדוע בעיקר בדורות ראשונים אמרו "עלינו", כי אז היו יותר צדיקים מאשר בדורות אחרונים בעקבתא דמשיחא - אולם בעקבות ירידת הדורות, אזי יש יתרון לומר 'אלינו' דייקא כנ"ל, וא"ש מאד בהבנת דברי הרה"ק משינאווא זי"ע.

*

והנה יש להבין בדברים הק' של הרה"ק מוהרי"ד מבעלזא זי"ע הנ"ל ש"כשהמשיח יבוא אזי יחזרו בני ישראל בתשובה. העיקר הוא שיהודים יאהבו איש את רעהו", לכאורה הרי זה חידוש עצום, שהרי בכל מקום נאמר לכאורה להיפך, שעל מנת להביא את המשיח צריכים קודם דוקא לעשות תשובה?

והנראה בזה בס"ד לבאר ע"פ מה שידוע (הוצא בנר ישראל ח"ג עמ' קו אות טו), שלפני ביאת המשיח יהיה נסיון ע"ד אליהו בהר הכרמל, אבל בפעם הזאת דוקא "נביאי הבעל" הם שינצחו ח"ו וכו'. ע"ש.

והנה דבר זה תואם עם מ"ש אאזמו"ר הגאון הק' הי"ד בשו"ת 'משנה שכיר' (הולאת 'קנן לא"ס') או"ח ח"א בהערה על הסכמת הגאון הק' גאב"ד גאלאנטא בעל 'אור פני יהושע' הי"ד (ע' 12) - והוא מספרו 'טוב יגאל' - תרפ"ו:

"הגיד לי ידי"נ הרב הה"ג ותיק וחסיד כמו"ה ברוך לעבל נ"י מירושלים תובב"א כעת תופס ישיבה בפרעסבורג יצ"ו, שבעוד היותו בירושלים ראה הסכמה אחת מרבינו עיר וקדיש איש אלקים מרן ר' ישראל מרוזין זצלה"ה זי"ע ועכ"י על ספר באר הגולה למרן מהר"ל מפראג ז"ל², ובהסכמתו הנ"ל כתב כדברים האלה:

"כתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, ולכאורה הוא פלא למה יצטרך לך עתה נפלאות כבעת צאת מארץ מצרים, דהנפלאות היו אז מה שהוציא הקב"ה את ישראל מעמקי הקליפות, כידוע שהיו נשקעים במ"ט שערי טומאה והקב"ה הוציאם ביד חזקה, וכל זה היה אז בגלות מצרים שלא היה להם תורה נשקעו וירדו כל כך בעמקי הקליפות ר"ל, אבל כעת שיש לנו תורת אמת שהיא חומה נשגבה לנו גם בגלות החל הזה איך אפשר לירד כל כך שיצטרך לנפלאות גדולות כל כך כבעת צאת מארץ מצרים.

"אבל הענין הוא כך, דידוע דיש נו"ן שערי קדושה ולעומת זה יש נו"ן שערי טומאה ר"ל, ושער הנו"ן שבטומאה הוא מינות ואפיקורסית שעליה נאמר כל באיה לא ישובון, וישראל במצרים אם שירדו ונשקעו במ"ט שע"ט אבל לשער הנו"ן שהוא כפירה ומינות ואפיקורסית לא הגיעו, והיו מאמינים בני מאמינים והחזיקו באמונת אבותם בכל תוקף ועוז, וזה שהיה מציין אותם מבין הגוים כמו שאמרו ז"ל מלמד שהיו מצויינים בשם לשון מלבוש, ולולי אבדה מהן ח"ו האמונה לא היו מצטיינים עצמם מהגוים.

"ומה שאמר משה הן לא יאמינו לי, לא ח"ו שהיה מסתפק באמונתם, רק יען שהיה קבלה בידם שיהיו ד' מאות שנה בגלות והוא בא קודם הזמן ע"כ חשש שלא יאמינו לו אבל באמת היו מאמינים באמונת אבותם כדכתיב ויאמן העם, ובזכות זה היה הגאולה כמבואר במדרש אבל כמעט קט נפלו ברשת המינות שהוא שער הנו"ן ואז לא היה תקומה לשונאיהן של ישראל כאמור כל באיה לא ישובון ועל כן מיהר עליהן הקב"ה את הקץ, וזהו הנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו במצרים שהצילן משער הנו"ן הנ"ל, ובגלות האחרון בעקבתא דמשיחא יהיה נפתח שער הנו"ן שבטומאה שהיא מינות ואפיקורסית ר"ל³... עכ"ל אא"ז ע"ש.

[ויתכן לומר דהיינו בעצם הסיפור בשם אחד מהצדיקים בשם הרב המגיד, שלפני ביאת המשיח יהיה נסיון ע"ד אליהו בהר הכרמל אבל בפעם הזאת דוקא "נביאי הבעל" הם שינצחו ח"ו וכו' - שאולי הכוונה להרה"ק מרוזין נ"ע בשם הרב המגיד נ"ע שהיה זקינו].

ומעתה יבואו דברי קדשו של הרה"ק מוהרי"ד מבעלזא זי"ע מדוע דוקא לאחר "כשהמשיח יבוא אזי יחזרו בני ישראל בתשובה", דכיון שבגלות האחרון בעקבתא דמשיחא יהיה ח"ו נפתח

2. אודות הסכמה זו ראיתי שמופיע כמה פעמים בשם רבינו מרוזין נ"ע בספרי 'דברי יואל' וב'ברך משה'. [יתכן שאולי ראו וסמכו על ה'טוב יגאל' הנ"ל]. אולם חיפשתי הסכמה זו בהרבה דפוסים חדשים ועתיקים וטרם ראיתי. יתכן גם שרק "בעוד היותו בירושלים ראה הסכמה אחת מרבינו" - הכוונה בכתב (או העתקה בכתב) ולא בדפוס.

3. להעיר מ'אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע חלק ה (עמ' רכא-ב): "...והסיבה לזה מה שנפלו לו מחשבות זרות כאלו, הנה בודאי תלוי זה בארחות חייו בביתו ובהסביבה שלו, הן בחבריו הלומדים אתו עמו יחדיו והן בין רעיו שמחוץ. בעתים הללו אשר זרם המינות במשכנות תאוות גופניות עובר כל גבול בעזות נוראה, צריכים לדקדק ביותר עם מי לא רק להתחבר אלא צריכים לדקדק גם עם מי להפגש ועם מי להתראות, אפילו בין החברים הלומדים, כי מי שחסר לו הקב חומטין צריכים לחשוש מחברתו, ותלמיד ירא שמים צריך להזהר לדקדק בזה", עכ"ל ק.

תנא

וְקִבֵּץ עַל יָד יִרְבֶּה ☆ תמיהות וקושיות, הערות והארות

שער הנו"ן שבטומאה שהיא מינות ואפיקורסית ר"ל, ואז ח"ו לא היה תקומה לשונאיהן של ישראל - כיון דאין חבוש מתיר את עצמו (נרכות ה:) - כאמור כל באיה לא ישובון, על כן באין ברירה, אזי דוקא "כשהמשיח יבוא אזי יחזרו בני ישראל בתשובה", ואינו דומה ליציאת מצרים שכמעט קט נפלו ברשת המינות שהוא שער הנו"ן, ועל כן מיהר עליהן הקב"ה את הקץ, וזהו הנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו במצרים שהצילן משער הנו"ן הנ"ל. וא"ש.

